

С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолаты тэриллибитэ 145 сылын көрсө

ОСКУОЛА СЭРИИ СЫЛЛАРЫГАР

Аба дойдуну көмүскүүр Улуу сэри сыйларыгар оскуола дириэктэринэн С.Н. Слепцов, Н.В. Сыромятников, Е.А. Макаров, учтарынан Н.М. Кампеев, М.К. Попов үлэстэбиттэрэ. Учууталлар уонна үөрэнээччилэр иннилэригэр «Хас таҕан сыана – остөөххө туһаны аҕалар» лозуну турбуу. Учууталлар ПВХО, ГТО нуормаларын туттарыыга структурдьялылара, токарь кууруһугар үөрэнэн, иккис кеннигтэн МТС-ка техникэ сэрэмүөнүгэр элдиллэрэ. Иккитин үстүү нодоноттоох хамнастарын фронта, «Советской Саха сирэ» танкалары, сэри сөбин торууга биэрэллэрэ. Уолуһуһу ким да ыбаатэ.



грозотанан, араас көмгө үөрөмүт Степан Захаров, Сидор Попов, Иван Федотов, Пелагея Старостина уода. Осолор «Аба дойду сэригитин көмгө кылбинтөөх үлэтин иһин» мэтээлигэн наҕараадалааммытара.

1942 сылтан оскуола иһинэн интэринээт аһыллыбыта. Сэри сыйларыгар хайылар байыһаннай-прикладной сюрт көрүтө суотталашымыта. 1944 с. Семен Константинов өрөспүүбүлүкэ үөрэнээччилэригэр чемпионнабыта. 1946 с. Чурапчы оройуонун хайылардыгытарын хамаандата (капитан К.К. Пермяков) өрөспүүбүлүкэ чемпионнара буолбуттара, оскуола выпускнига, педучилище студена А.С. Шадрин 30 км чемпионнабыта. Бу – Чурапчы спортсменнарын өрөспүүбүлүкө бастакы кыайыылара этэ.

Сэри сыйларыгар уонна сэри кэннигтэн фронттоску учууталлар Н.М. Керемисов, П.Е. Свиридонов, И.М. Павлов, Н.С. Петров, С.М. Максимов, В.С. Соловьев-Болог Боотур бу оскуолаҕа үлэстэбиттэрэ.

Сэри сыйларыгар, 1943-45 сс., оскуола дириэктэринэн Егор Алексеевич Макаров үлэстэбитэ. Аба дойду сэригитин күчүмэҕэй сыйларыгар оскуола үлэтигэр билэр ыарахаттар бааллара, ол курдук оскуола материалыйн баҕа улаханнык мэтөөбүтэ. Холобура, үлэс суоһунан, сэри сыйларыгар оскуолаҕа халыпалынай өрөмүөн букаҕын кэриэтэ барбатаҕа, баар учебник, нагляднай пособие улаханнык эргэбитэ, сана учебник ааннаа кэлбэт буолбута, тэтэрэт букаҕын да аһыах этэ. Интэринээт дыстэ, олорор дыстэр олус эргэ, кырааҕас этилэр. Ону тэнэ оскуола отук маһын колхуостар хаачыабаттара, хаачылар кыахтара да суох курдута. Сут дыл, сэри буолан, үтүс колхуостар хоту оройуоннарга көһөн, аймаһыны көмө этэ. Ошон биэр-иккис оҕулу булач, мастарын оҕолор уонна учууталлар бэйэлэрин күөстэринэн булуналара. Дыно таһын ыраастаһылыта, курдүүгэ тийбэ маассабыт субьютунуһуктары тэрийэллэрэ. Учуутал састааба үкэс дахталлар уонна араас биричиилэнэн армияҕа барбатах эр дысн этилэр. Ас-таҕас көмгө, сорох ыйга мунуһан, үлэһисэ 400 грамм, көргөттөрө 200 грамм көлөмө биэрэллэрэ, атын да боролуукта нуормата бэрт кыра буолара. Ити да иһин ыалдыы олус үтүс этэ. Ол сыйларга үөрэх чалһын сөбүтүһүлэринэн Н.М. Кампеев уонна М.К. Попов ордук улахан сыраларын биэрэн үлэстэбиттэрэ. Атын да учууталлар ханнык да ыарахаттары аахсыбакка үлэстэбиттэрэ. Холобура, Т.В. Максимова, Ф.И. Ефимова, М.И. Кампеева, К.М. Матвеев, элэр учууталлар – Н.М. Керемисов, С.И. Жирков, А.П. Профимова. Ити курдук уолуттаах, чыһынҕай дын үлэстэбитэрин түмүгэр, үөрэх сэри да биричиилэргэ биэрди күн токтообокко тигилэчи бера турбута. Үөрөҕү билин атын оскуолалартан наһааҕа суоҕа.

Сэри сыйларын үөрэнээччилэ, Николай Ильич Дыдаев, бэйэтин аһылыбыттан биэр хаартысканы маһнык быһаарар.



Бу хаартыскаҕа 1942 с. кулун тутар ыйга, ШКМ көрдүөрүгэр түспүһүт. Кылаһыт салыааччыга Прокопий Давылович Яковлев түһэригэ. 1941-42 сс. үөрэх дыһылар 2-с кылааска үөрбө сыйдыарбыт.

Дириэктэригит Николай Леонтьевич Михайлов этэ. Оскуола түөрт эр кылааскаҕа. Хаартыскаҕа иннини эрээкэ ханастан уна: Акулина Кривошалькина Неустроева – учуонай буолбута, Елена Ивановна Ермолаева, Иван Иванович Ермолаев, Августа Сидорова, иккис эрээт: Катя

Наумова, Шура Кривошалькина (Роман Романович Абрамов көргөт), Денисова, Мотя Попова, Арлопова. Тураллар ханастан уна: Оюнешников, Старостин, Вася Неустроев, Коля Дыдаев (мин), Василий Васильевич Илларионов, Бэргэн Винокуров, Михаил Прокопьевич Посельский, Чичигинарова, Спартак Николаевич Чичигинаров, Демьян Николаевич Слепцов.

Хаартыскаҕа көстөр бу осолордон үкүлүгэ күлүн доннорун кытары Хоту көһөрүлүүгө барбыттара. Сорохторун көмүс унуохтара ол тымныы, тыйыс дойдута хаалбыта. Николай Ильич аһылыданнах дойдутугар элэнтэ эргилтэн кэлбитэ.

Сэри сыйларыгар бука бары «Барыта – фронтта, барыта – кыайылы туһугар» ыһырылыны сүрэхтэригэр интэринтэн, сотору кыайылы буолуо дын эрэл санаалах үлэстэн-хамсаан оҕорбуттара. Көккөн Михайлович Матвеев 1944 сылаахха Чурапчыга кэлбитэ. Онно учуутал суох дын бронь биэрэн, Чурапчы 7 кылааска оскуолаҕар аһабыттара. Оҕо аһыах да буоллар, үс бөһиэ, иккис алтыс, биэр сэттис кылаастар бааллара. Дириэктэр Егор Алексеевич Макаров, завуч Михаил Ксенюфонтович Попов этилэр. Уолтан таһа учууталлааҕа Олох кыһалыаах этэ: таҕас-сап суох, карточнай систэмкөн аһаан, элбөх чаастаах ноҕоруускаҕа сыйдыбыта. Урук кэннигтэн, көлбө 3 чаастан түүн 11 часка дьори, МТС-ка кууруста үөрөмүтэ, 4-с разрядтаах токарь-универсал илэтин ылбыта. Ошон саас тыраахтар, маһылына чаастарын чочуйан, токарь Константиин Афанасьевич Макаровка (билэр уус Кыра Эгсин) син көмөттө буолбута. Учууталлар ити курдук кыайылы туһа дын сыһыанары билбээкэ, биричиини аахсыбакка үлэтиллэрэ.

Үөрэнээччилэри патриотическай тыһапта интэни күөсө ыһылылара. Фронтта кэлбит суруктары лиһейна иннигэр аһыллара. Сүрдөөк патриотическай ис халһонноох суруктар этилэр. Оҕолору эпигилтэһкэ, бөрө-эткэс, тулуурлаах букаҕа тардылара.

Бу көмөртөн предметэринэн үөрөтин саҕаламмыта, осолор бастаан соһуйбуттар, осорууабыттар. Улахан кылаас учууталлара: Матрена Григорьевна Борисона математикаҕа, Матрена Фоминична Попова саха тылыгар, Василий Сергеевич Соловьев – Болог Боотур нуучна тылыгар, Виктор Башларин географияҕа, конституцияҕа (оңчолорго үөрэтэлэр этэ), Иван Иванович Дьячковский историяҕа, саастаах кыһи эбит; (оҕолор «Огонь» дысн хос аһылыллара) үөрөппиттэрэ.

Сэри ыар сыйларыгар саха көрүтүн чулуу уола П.А. Ойуунускай кыһа Сардаана Платоновна Чурапчыга үөрөмүтэ. «Адам сырадьк аага» кыһигиттэр өччоттөсү көм-күрдийи туһунан кыһи маһнык аһтар: 1943 сыл күлүнүгэр Чурапчыга иһэм баһылар Айаҕа барабын. Сотору көмөнөн иһэм аах Чурапчыга көһөн кэлбиттэрэ... Уот кураһ, «көһүү» кэннигтэн таһыбыллыт. Төһө да ыарахан көмөн иһин, биһигити олус иһирэстик көрөсүттэрэ. Ойуунускайы харыстаан, сирн аһынан сыйытыһыан көксөттөрө, ким да санарбат, сирэй-харах аһныбаат этэ. Сахалыы харыстаан сыһыаннаһыллара... Аҕабытын кытта элбөх сый Дьоккуускай эбэ хотуһта дьукаахтаһан оҕорбут кыһыт барыһаан Минтэроһоһон Хампыйаан уола Николай Митрофанович Кампеев Чурапчытаагы педагогическай училище Базовый оскуолаһын дириэктэрэ, эһинийим Лапа биһиккити интэринтэксэ кылбыта. Бу оҕо саастыг биэр дьоллоох түгэиэ, биһиги оскуолабыттан араһпап эһитиб; араас репетиция, куруһуок, сбор буола турара.



Чурапчы интэринтэтигэр. Ортоку гимнастеркалаах А.С. Бродников, кинигтэн уна Сардаана Ойуунускай.

Ити курдук оскуолабыт өччоттөсү учууталлара, үөрэнээччилэри сэри ыар сыйларын, көһөрүү эрирдөөк көмөрүн кыайылыга эрилдөөк, барыта кыайылы туһугар дын күөстээк санаанан эрдээстик туораабыттара.

Т.К. МАТВЕЕВА,
С.А. Новгородов аатынан Чурапчы орто оскуолаһын музейнай педагога.



Д.Л. Михайлов



М.К. Попов



Е.А. Макаров



Н.В. Сыромятников



Н.М. Кампеев

Оскуола үөрэнээччилэргэ летчик В.К. Захарова, снайпер Е.Д. Догордурап, истребитель-летчик Д.Л. Ядрихинская, оңтон да аһыттар Ийэ дойдунуларын хорсундук көмүскөбүттэрэ, учууталлар В.Н. Монастырев, В.Г. Савельев, К.И. Ефимов, Е.И. Дьячковская сэри тлоонугар охтубуттара.



В.К. Захарова



Е.Д. Догордуров



Д.Л. Ядрихинская

1941-42 үөрэх сылыгар оскуолаҕа 317 оҕо үөрөмүтэ. Ол иһингэр начальнай кылааска 206, бөһиэ-сэттис кылааска 111 оҕо. Үөрэх дыһылы түмүгүнэн 238 оҕо (75,1%) кылааһын таһыбыта, 59 оҕо (18,4%) күһүнүтүлэммитэ, 20 оҕо иккис сылын (6,5%) хаалбыта.



7 кыһ. математика экзамена, 1941 с., ыам ыйа. Турар Петр Алексеевич Сидоров. Олороллор Гавриил Дмитриевич Ефимов – ассистент, Николай Митрофанович Кампеев – экзаменатор-учуутал, Николай Леонтьевич Михайлов – дириэктэр.

Оскуола пионердара 1-көл гвардейскай кавалерийскай көртүс салыааччылар Саҕа дыһынан бэтэх ыһытыттара. Оһно көртүс генерала П.А. Белов маһтанан харда сурук ыһытыта. Байыаннай фельдшер Дарья Белова ыһытыт маһтал суругун муус устар 5 күнүгэр үөрэнээччилэр уопсай муһнахтарыгар аһан иһитингэригиттэрэ, иһонно ыры-тыһыны тэрийбиттэрэ.

1941-42 сс. Варя Пермякова, Вася Илларионов, Демьян Слепцов, Миша Федоров, Лота Степанова САССР Наркомпроһун «Сэри көмгө үөрэх туйгуна»



